

มาตรฐานการปฏิบัติงาน สำหรับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	ชื่อกระบวนการ การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมและส่งเสริม สุขภาพรองรับภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข	ประเภท อุทกภัย
	ผู้จัดทำ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม	19 ตุลาคม 2565
		วันที่เริ่มใช้ 25 ตุลาคม 2565
		จำนวนหน้า:

ภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข” (Public Health Emergency) หมายถึงเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดโรคและภัยคุกคามสุขภาพ ซึ่งถือเป็นสาธารณสุขภัยประเภทที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินประชาชนและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีลักษณะทำให้เกิดผลกระทบทางสุขภาพอย่างรุนแรงเป็นเหตุการณ์ที่ผิดปกติหรือไม่เคยพบมาก่อน มีโอกาสที่จะแพร่ไปสู่พื้นที่อื่น และต้องจำกัดการเคลื่อนที่ของผู้คนหรือสินค้า ตัวอย่างภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข เช่น อุทกภัย ดินโคลนถล่ม สึนามิ หมอกควัน ฝุ่นละอองขนาดเล็ก ภัยจากสารเคมีและกัมมันตรังสี เป็นต้น

ช่วงเวลาประมาณสิงหาคมจนถึงธันวาคมของแต่ละปี จะเกิดสถานการณ์ร่องมรสุมพาดผ่าน หย่อมความกดอากาศ และพายุหลากหลายรูปแบบทั้งพายุโซนร้อน ดีเปรสชัน และได้ฝุ่นเข้ามายังประเทศไทย ส่งผลกระทบทำให้เกิดฝนตกหนัก น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่มจนเกิดอุทกภัยในหลายพื้นที่ โดยมีความรุนแรงของปัญหาเพิ่มขึ้นในทุกปี ซึ่งอุทกภัยเป็นสาธารณสุขภัยที่เกิดจากฝนตกหนักเป็นระยะเวลานาน ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลันน้ำท่วมขัง ประชาชนได้รับผลกระทบความเดือดร้อนทั้งด้านสุขภาพและทรัพย์สิน (ข้อมูลจากแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2558)

ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสุขภาพ สุธอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม ได้อย่างเป็นระบบ มีรูปแบบชัดเจนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงกำหนดให้มีมาตรฐานการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมสุขภาพรองรับภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข (Standard Operating Procedure: SOP) สำหรับเจ้าหน้าที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติการในช่วงเกิดสถานการณ์อุทกภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้ทีมภารกิจปฏิบัติการรองรับภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข มีแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการด้านสุขภาพ สุธอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสามารถสร้างกลไกการส่งเสริมสุขภาพสำหรับประชาชนที่ประสบภัยได้

2. ขอบเขต

เป็นกรอบการดำเนินงานด้านการจัดการสุขภาพ สุธอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมสุขภาพภายใต้สถานการณ์อุทกภัย เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ได้ โดยกระบวนการปฏิบัติงานเริ่มตั้งแต่ การเตรียมการก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และการฟื้นฟูเพื่อประชาชนสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัยลดความเสี่ยงทางสุขภาพ

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาคการสาธารณสุข ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ศูนย์อนามัย และหน่วยงานกรมอนามัยส่วนกลาง

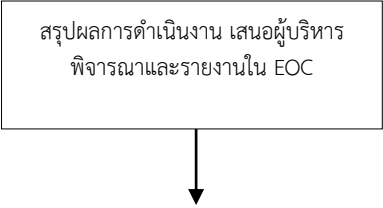
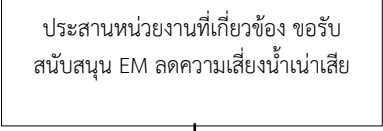
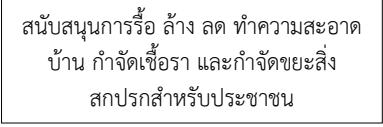
4. เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. แผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทางการแพทย์และสาธารณสุข. 2564.
2. กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2558. ม.ป.ท, 2558.
3. กองสาธารณสุขฉุกเฉิน. คู่มือแนวทางปฏิบัติงานที่มการกิจปฏิบัติการ (Operation) สำหรับการเผชิญเหตุและฟื้นฟูด้านการแพทย์และสาธารณสุขต่อโรคและภัยพิบัติ. 2565
4. สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมสุขภาพสำหรับศูนย์พักพิงชั่วคราว, 2565.
5. สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือ SEhRT book สำหรับทีมปฏิบัติการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม, 2565.
6. สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการบริหารจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม กรณีสาธารณภัยหรือภัยพิบัติ (สำหรับเจ้าหน้าที่) พ.ศ. 2555. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2555.
7. World Health Organization. International Health Regulation: IHR. 2005.
8. World Health Organization. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030.

5. แผนผังแนวทางการทำงานรับมือภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข: อุทกภัย

ขั้นตอน ที่	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	มาตรฐานคุณภาพงาน	ตัวชี้วัด	ผู้รับผิดชอบ
ระยะเตรียมการก่อนเกิดอุทกภัย					
1	กำหนดผู้รับผิดชอบ	3 วัน	1. มีความรู้ทางด้านอนามัย สิ่งแวดล้อม หรือมีประสบการณ์ ในการทำงานที่เกี่ยวข้อง 2. กำหนดหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ และคณะทำงาน	มีคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ หรือหนังสือมอบหมาย ผู้รับผิดชอบที่มีคุณสมบัติ ตามมาตรฐานคุณภาพงาน และคณะทำงาน	- อปท. - สสจ. - ศูนย์อนามัย
2	เสริมทักษะและศักยภาพเจ้าหน้าที่ด้าน อนามัยสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมสุขภาพ รับมือภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข	3 – 5 วัน	เจ้าหน้าที่ผ่านการอบรมหลักสูตร ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการ สุขภาพ สุขอนามัยอนามัย สิ่งแวดล้อม อบรมกรณีสาธารณสุข ภัย หรือภัยสุขภาพอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง	หลักฐานการเข้ารับการ อบรมของเจ้าหน้าที่ใน หน่วยงาน อาจเป็นอบรม แบบ Onsite หรือ Online ได้	- อปท. - สสจ. - ศูนย์อนามัย
3	จัดทำทำเนียบภาคีเครือข่ายสนับสนุน ภารกิจรับมืออุทกภัยตามบทบาท	3 วัน	ทำเนียบภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนที่พร้อม ใช้งาน มีการแจ้งเวียนเพื่อทราบ ในหน่วยงาน	ระเบียบหรือทำเนียบภาคี เครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชนที่เกี่ยวข้อง พร้อมช่องทางการติดต่อ กรณีประสบอุทกภัย	- อปท. - สสจ. - ศูนย์อนามัย
4	วิเคราะห์พื้นที่เสี่ยง พื้นที่ประสบอุทกภัย ซ้ำซาก และสำรวจวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ สนับสนุนและให้การช่วยเหลือผู้ประสบ อุทกภัยในหน่วยงานตนเอง	ดำเนินการ ต่อเนื่องตลอด ปีงบประมาณ	1. มีข้อมูลพื้นที่เสี่ยง และพื้นที่ ประสบอุทกภัยซ้ำซาก เพื่อ เตรียมพร้อมให้การช่วยเหลือ 2. มีข้อมูล Stock วัสดุ อุปกรณ์ ชุดตรวจวิเคราะห์อย่างง่าย สำหรับสนับสนุนด้านสุขภาพ สุขอนามัย และอนามัย สิ่งแวดล้อมรองรับอุทกภัย	1. ข้อมูลพื้นที่เสี่ยง และ พื้นที่ประสบอุทกภัยซ้ำซาก ต้องมีการประเมินกลุ่มเสี่ยง กลุ่มเปราะบางด้วย 2. มีข้อมูล Stock วัสดุ อุปกรณ์สนับสนุนด้าน สุขภาพ สุขอนามัย และ อนามัยสิ่งแวดล้อมรองรับ อุทกภัยที่มีเหลือ พร้อมมี แผนเตรียมพร้อมจัดซื้อ เพิ่มเติม	- อปท. - สสจ. - ศูนย์อนามัย
5	จัดทำแผนเผชิญเหตุสำหรับหน่วยงาน และ แผนปฏิบัติการรองรับอุทกภัยตามบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบ	5 วัน	แผนเผชิญเหตุสำหรับหน่วยงานที่ ประสบภัย และแผนปฏิบัติการ เพื่อการสนับสนุน ช่วยเหลือ ประชาชนกรณีอุทกภัย	แผนปฏิบัติการที่เกี่ยวกับ การจัดการด้านสุขภาพ สุขอนามัย และอนามัย สิ่งแวดล้อมรองรับอุทกภัย หรือเป็นภาพรวม	ทุกหน่วยงาน
6	ซ้อมแผนเผชิญเหตุสำหรับหน่วยงาน และ แผนปฏิบัติการรองรับอุทกภัย	3 – 5 วัน	- กำหนดซ้อมแผนปีละ 1 ครั้ง - พิจารณารูปแบบการซ้อมแผนให้ เหมาะสม เช่น การซ้อมแผนบน โต๊ะ (Tabletop Exercise) การ ซ้อมแผนเต็มรูปแบบ (Full Scale Exercise) เป็นต้น	มีรูปกิจกรรมการซ้อมแผน เผชิญเหตุสำหรับหน่วยงาน และแผนปฏิบัติการรองรับ อุทกภัย	ทุกหน่วยงาน

ขั้นตอน ที่	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	มาตรฐานคุณภาพงาน	ตัวชี้วัด	ผู้รับผิดชอบ
ระยะเกิดภาวะอุทกภัยในพื้นที่					
7	<pre> graph TD A[ติดตามสถานการณ์ประจำวัน จำแนกพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย] --> B[] </pre>	ทุกวัน	มีข้อมูลสรุปสถานการณ์ประจำวันพื้นที่ประสบอุทกภัย และกลุ่มประชาชนที่ได้รับผลกระทบ	ข้อมูลสรุปสถานการณ์ประจำวันจำแนกตามพื้นที่เสี่ยงจำนวนครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบ และกลุ่มประชาชนเสี่ยงที่ได้รับผลกระทบเจ็บป่วย	ทีม SAT ของศูนย์อนามัย และ สสจ.
8	<pre> graph TD A[ช่วยเหลือประชาชนด้วยการสนับสนุนสิ่งของด้านสุขาภิบาล สุขอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม] --> B[] </pre>	ตลอดช่วงการเกิดอุทกภัย	มีการลงพื้นที่สนับสนุนสิ่งของด้านสุขาภิบาล สุขอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น สารส้ม คลอรีน เม็ด คลอรีนน้ำ ปูนขาว ถูดำ สบู่ หรือเจลล้างมือ	มีสิ่งของด้านสุขาภิบาล สุขอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น สารส้ม คลอรีนเม็ด คลอรีนน้ำ ปูนขาว ถูดำ สบู่หรือเจลล้างมือ เพียงพอกับผู้ประสบเหตุ	ทีม OP ศูนย์อนามัย และ สสจ.
9	<pre> graph TD A[ประเมินความเสี่ยง เฝ้าระวังด้านสุขาภิบาล สุขอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม] --> B[1. ประเมินการจัดการส้วม และสิ่งปฏิกูลที่เพียงพอกับจำนวนผู้ประสบภัย] B --> C[2. ประเมินการปนเปื้อนเชื้อโรคในน้ำ อุบะโรค บริโภค และในอาหาร] C --> D[3. ตรวจสอบคุณภาพน้ำทั้งจากศูนย์อพยพ ให้เป็นไปตามมาตรฐาน] D --> E[4. ประเมินสภาพแวดล้อมทั่วไป เช่น ความแออัดการระบายอากาศ ความสว่าง ความปลอดภัยทางสุขภาพ] E --> F[5. เฝ้าระวังอุบัติเหตุอุบัติภัย น้ำท่วม] F --> G[6. ให้ความรู้ สร้างสุขนิสัย และสุขอนามัยส่วนบุคคลเพื่อส่งเสริมสุขภาพในช่วงอยู่ในศูนย์อพยพ] </pre>	1-2 วัน	1. เตรียมชุดตรวจ วัสดุ อุปกรณ์ สำหรับประเมินการจัดการสุขาภิบาล สุขอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อมของศูนย์ อพยพ 2. ลงพื้นที่ทำการประเมินด้านสุขาภิบาล สุขอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมสุขภาพในศูนย์อพยพ ดังนี้ - ประเมินความเพียงพอของส้วม (ส้วมลอยน้ำ ส้วมฉุกเฉิน สุขาเคลื่อนที่) ให้เหมาะกับจำนวนผู้อพยพ และประสานท้องถิ่นสุบสิ่งปฏิกูลไปกำจัดตามกำหนด - จัดถังขยะ แบบแยกประเภทมีฝาปิดมิดชิด และประสานท้องถิ่นเก็บขนไปกำจัดทุกวัน - สุ่มตรวจการปนเปื้อนเชื้อโคลิฟอร์มแบคทีเรียในห้องน้ำห้องส้วม น้ำอุบะโรคบริโภค และอาหารปรุงสุกใหม่หรืออาหารแจก - ตรวจปริมาณคลอรีนอิสระคงเหลือในน้ำอุบะโรค บริโภคที่ใช้ในศูนย์อพยพให้ได้มาตรฐานทุกจุดที่มีภาชนะหรือถังรองรับน้ำดังกล่าว และตรวจคุณภาพน้ำทั้ง - เฝ้าระวังอันตรายที่มากับน้ำท่วมโดยเฉพาะสัตว์และแมลงมีพิษ และสัตว์น้ำโรค โดยให้ข้อมูลประชาชนอย่างต่อเนื่อง - ให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพสำหรับผู้ประสบภัย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่ต้องอพยพมายังศูนย์ดังกล่าว เช่น ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์ และเด็กเล็ก	มีสรุปผลการดำเนินงานประเมินความเสี่ยง ด้านสุขาภิบาล สุขอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม ในศูนย์อพยพจากน้ำท่วมในพื้นที่	ทีม OP ศูนย์อนามัย และ สสจ.

ขั้นตอน ที่	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	มาตรฐานคุณภาพงาน	ตัวชี้วัด	ผู้รับผิดชอบ
10		ทุกสัปดาห์	รวบรวม วิเคราะห์ และสรุปผลการดำเนินงานตามบทบาทภารกิจของทีม และจัดทำรายงานเสนอผู้บริหาร รวมทั้งเสนอรายละเอียดต่อ EOC	มีสรุปสถานการณ์ รายงานผลการปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องตามบทบาทของหน่วยงาน และเสนอต่อที่ประชุม EOC ทราบผลปฏิบัติการ ปัญหาที่พบ และข้อเสนอเพื่อการแก้ไข	ทีม OP ศูนย์อนามัย และ สสจ.
ระยะฟื้นฟูหลังน้ำลด					
11		1 วัน	หลังน้ำท่วมเกิน 2 สัปดาห์ ทำการสำรวจพื้นที่น้ำท่วมขังยาวนาน และพื้นที่น้ำเน่าเสีย เพื่อกำหนดพื้นที่และขอบเขตของผลกระทบที่ประชาชนได้รับ	มีข้อมูลพื้นที่น้ำท่วมขังยาวนาน และน้ำเริ่มเน่าเสีย เพื่อเตรียมให้การช่วยเหลือ	ทีม OP ศูนย์อนามัย และ สสจ.
		1-2 วัน	ประสานกรมพัฒนาที่ดิน หรือสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ในพื้นที่เพื่อขอสนับสนุนองค์ความรู้ และ EM เพื่อใช้ลดปัญหาน้ำเน่าเสียจากน้ำท่วมขังยาวนาน	มีองค์ความรู้ในการผลิต และได้รับสนับสนุน EM เพื่อใช้ลดปัญหาน้ำเน่าเสียจากน้ำท่วมขังยาวนาน และสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง	ทีม OP ศูนย์อนามัย และ สสจ.
		ตลอดช่วงหลังน้ำลด	สื่อสาร สร้างการรับรู้วิธีการรื้อ ล้าง ลด หลังน้ำท่วม ให้แก่ประชาชน สถานประกอบการหลังน้ำลด เพื่อความสะอาด ปลอดภัย	มีสื่อประชาสัมพันธ์ และลงพื้นที่ให้ความรู้แนวปฏิบัติในการรื้อ ล้าง ลด หลังน้ำท่วม ให้แก่ประชาชน	ทีม OP ศูนย์อนามัย และ สสจ.